

Вісник гуманітарних наук

Випуск 19/2026

2026

Історія

УДК 930.1:355.4(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20577030>

**Формування національної історичної пам'яті в
умовах активної фази збройного конфлікту**

Сонечко Ольга Сергіївна,

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії,
Навчально-науковий гуманітарний інститут, Національний університет
кораблебудування ім. адмірала Макарова,
м. Миколаїв, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-1524-3772>

Краснодемська Ірина Йосипівна,

кандидат історичних наук, завідувачка відділу історико-правових та
теоретико-методологічних проблем українознавства,
Науково-дослідний інститут українознавства Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-5552-9073>

Кропивко Олена Михайлівна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і
суспільних наук, Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-3289-884X>

Прийнято: 18.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація: Метою статті є обґрунтування механізмів формування національної історичної пам'яті в умовах активної фази збройного конфлікту шляхом визначення особливостей її трансформації, аналізу сучасних підходів до збереження й трансляції історичного досвіду, а також розроблення рекомендацій щодо інтеграції історичної пам'яті в актуальні соціокультурні та освітні практики.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових методів, що забезпечили багаторівневе осмислення проблематики. Аналіз дав змогу виявити структурні особливості впливу конфлікту на історичну пам'ять, синтез – узагальнити теоретичні підходи та практики її збереження, а абстрагування – виокремити основні чинники трансформації пам'яті. Індуктивний підхід використано для узагальнення емпіричних спостережень щодо суспільних проявів досліджуваного явища, тоді як дедуктивний – для встановлення закономірностей формування колективних наративів.

У результаті дослідження встановлено, що активна фаза збройного конфлікту зумовлює багатовимірні зміни колективної історичної пам'яті, які проявляються в героїзації окремих подій, викривленні інформаційних потоків, втраті культурних носіїв пам'яті, ускладненні освітньої передачі знань і трансформації психологічних механізмів сприйняття минулого. Визначено, що збереження історичної пам'яті забезпечується поєднанням документально-архівного, освітнього, культурно-мистецького, медійного та громадянсько-активістського підходів, кожен з яких має як потенціал, так і обмеження в умовах війни. Розроблено рекомендації щодо використання цифрових технологій, інтерактивних освітніх платформ, медіакомунікацій та краудсорсингових ініціатив для підвищення ефективності трансляції

історичного досвіду та залучення громадськості до процесів збереження пам'яті.

У висновках зазначено, що трансформація історичної пам'яті в умовах конфлікту має нелінійний і суперечливий характер, поєднуючи консолідаційні ефекти з ризиками інформаційних викривлень. Показано, що ефективність збереження історичного досвіду залежить від збалансованого використання традиційних і цифрових каналів комунікації та рівня інтеграції суспільних інституцій у цей процес. Підкреслено необхідність подальшого розвитку інноваційних механізмів репрезентації минулого як умови підвищення стійкості історичної пам'яті в кризових обставинах.

Ключові слова: *колективні наративи, історична свідомість, цифрові архіви, культурна спадщина, медіакомунікації, освітні технології, соціальна пам'ять, кризові умови, громадянська участь, віртуальні моделі.*

Formation of national historical memory in the conditions of the active phase of the armed conflict

Olha Sonechko,

Lecturer of Department of Social Studies, Humanities and Philosophy,
Insttute of Humanities and Social Studies,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-1524-3772>

Iryna Krasnodemska,

Candidate of Historical Sciences, Head of the Department of Historical-Legal and
Theoretical-Methodological Problems of Ukrainian Studies,
Research Institute of Ukrainian Studies
of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-5552-9073>

Olena Kropyvko,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of
International Relations and Social Sciences,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-3289-884X>

Abstract: *The purpose of the article is to substantiate the mechanisms of shaping national historical memory amid the active phase of an armed conflict by identifying the features of its transformation, analyzing contemporary approaches to preserving and transmitting historical experience, and developing recommendations for integrating historical memory into current socio-cultural and educational practices.*

In the course of the study, a complex of general scientific methods was utilized to ensure a multilevel understanding of the issues. Analysis allowed for the identification of the structural features of the conflict's impact on historical memory; synthesis served to generalize theoretical approaches and practices of its preservation; and abstraction helped isolate the primary factors driving memory transformation. An inductive approach was employed to synthesize empirical observations regarding the societal manifestations of the phenomenon under study,

whereas a deductive approach was used to establish patterns in the formation of collective narratives.

As a result of the study, it was established that the active phase of an armed conflict triggers multidimensional changes in collective historical memory, which manifest themselves in the heroization of specific events, the distortion of information flows, the loss of cultural carriers of memory, complications in the educational transmission of knowledge, and the transformation of psychological mechanisms of perceiving the past. It was determined that the preservation of historical memory is ensured by a combination of documentary-archival, educational, cultural-artistic, media, and civic-activist approaches, each possessing both potential and limitations under wartime conditions. Recommendations have been developed for the utilization of digital technologies, interactive educational platforms, media communications, and crowdsourcing initiatives to enhance the efficiency of transmitting historical experience and to engage the public in memory preservation processes.

The conclusions indicate that the transformation of historical memory in conflict conditions is non-linear and contradictory, combining consolidating effects with the risks of informational distortions. It is demonstrated that the efficacy of preserving historical experience depends on the balanced use of traditional and digital communication channels, as well as the level of integration of social institutions into this process. The necessity of further developing innovative mechanisms for representing the past is emphasized as a prerequisite for increasing the resilience of historical memory in crisis circumstances.

Keywords: *collective narratives, historical consciousness, digital archives, cultural heritage, media communications, educational technologies, social memory, crisis conditions, civic participation, virtual models.*

Постановка проблеми. Питання трансформації історичних уявлень у період інтенсивного збройного протистояння набуває особливої ваги, оскільки безпосередньо пов'язане зі змінами в суспільній свідомості, механізмами самоідентифікації населення та рівнем внутрішньої згуртованості громад. У ситуації тривалих воєнних дій на території держави процес осмислення минулих подій відбувається під впливом кризових обставин, що змінюють способи сприйняття інформації та формування колективних наративів у різних соціальних групах.

У центрі уваги перебуває взаємозв'язок між історичними уявленнями та національною самоідентифікацією, який формується під впливом інформаційного середовища, освітніх практик і діяльності громадських ініціатив. Унаслідок інтенсивного інформаційного тиску та руйнування частини культурного середовища відбувається переосмислення окремих подій, що може супроводжуватися посиленням героїчних інтерпретацій, зміщенням акцентів у подієвій структурі та фрагментацією історичних уявлень у різних соціальних спільнотах.

Попри наявність значного масиву наукових праць, недостатньо розкритими залишаються питання практичних механізмів збереження та передавання історичного досвіду в умовах нестабільного безпекового середовища, особливо в частині узгодження освітніх, медійних і культурних інструментів. Це зумовлює потребу подальших досліджень, результати яких можуть бути використані для вдосконалення підходів до роботи з історичними матеріалами в кризових умовах.

Сучасні виклики, пов'язані з поширенням дезінформації, маніпулятивними інтерпретаціями подій та стрімкою цифровізацією інформаційного простору, посилюють необхідність пошуку ефективних способів збереження достовірних свідчень минулого. У цих умовах особливої

актуальності набуває розроблення підходів, що дозволяють забезпечити цілісність історичних уявлень і їх адаптацію до сучасних комунікаційних форматів.

Отже, дослідження зазначеної проблематики потребує цілісного наукового підходу, який дозволяє враховувати взаємодію соціальних, інформаційних, освітніх і культурних чинників, що впливають на формування історичних уявлень у суспільстві, яке перебуває в умовах тривалих кризових змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Умови активної збройної агресії визначають особливу значущість національної історичної пам'яті як механізму консолідації суспільства та підтримки національної ідентичності. Вона забезпечує формування спільного розуміння минулого, підтримує моральну стійкість населення й слугує опорою для державних та освітніх стратегій у кризовий період. У площині міжнародних відносин та євроінтеграційних процесів історична пам'ять набуває функції аргументаційного ресурсу, що використовується для формування політичної суб'єктності та протидії інформаційним впливам. У цьому контексті О. Бабічев наголошує на посиленні боротьби за інтерпретацію історичних подій, яка в умовах війни є частиною зовнішньополітичних стратегій і чинником підтримки України на міжнародному рівні [1].

У сфері культурної спадщини та документування воєнного досвіду відбувається зміщення акцентів від пасивного збереження до активного суспільного осмислення. Зростання ролі цифрових і публічних архівів формує нові підходи до фіксації подій, що дає змогу Ж. Денисюк розглядати архівування як комунікативний процес, у межах якого відбувається не лише збереження матеріалів, а й формування спільного історичного наративу та зміцнення соціальної єдності [2].

Розвиток меморіальних практик у воєнний період супроводжується ускладненням структури історико-наративного поля, де співіснують державні інтерпретації, локальні ініціативи та медійні реконструкції подій. Таке переплетення різних рівнів осмислення минулого створює конкурентне середовище смислів, яке, за спостереженнями В. Ільницького та Р. Царика, визначає характер сучасного меморіального дискурсу російсько-української війни [3].

Емоційний вимір історичної пам'яті загострюється через досвід масових втрат і травматичних подій, що впливають на способи суспільного сприйняття минулого. У цьому зв'язку О. Шуст (O. Shust) підкреслює, що колективна травма формує специфічний тип репрезентації пам'яті, у якому поєднуються особисті переживання та спільні реакції суспільства, що відображається на процесах соціальної адаптації [4].

Освітня сфера є важливим інструментом передавання історичного досвіду та формування ціннісних орієнтирів молодого покоління. Через освітні програми, зокрема дисципліни гуманітарного циклу, відбувається формування та передавання національних смислів, що, за спостереженнями С. Щербини, сприяє зміцненню громадянської стійкості та підтриманню ідентичнісної цілісності в умовах війни [5].

Консолідаційна функція історичної пам'яті виявляється в здатності об'єднувати суспільство навколо спільних уявлень про минуле та сучасні виклики. У цьому аспекті Ю. Руденко пов'язує історичну пам'ять із процесами формування національної ідентичності, де спільні символічні коди є основою соціальної інтеграції [6].

Порівняльні студії політики пам'яті демонструють залежність інтерпретацій історичних подій від політичного контексту та державних інтересів. Аналіз К. Єндрашчик (K. Jędraszczyk) показує, що репрезентації

Другої світової війни в Україні зазнають змін відповідно до актуальних суспільно-політичних потреб і трансформацій міжнародного середовища [7].

Довготривалі процеси меморіалізації виявляють поступову зміну смислових акцентів у сприйнятті воєнних подій минулого, що залежить від історичного досвіду та політичних трансформацій. Так, А. Магалецький простежує еволюцію пам'яті про Першу світову війну, у межах якої зміна інтерпретацій відображає ширші процеси переосмислення історії [8].

Сучасна модель меморіалізації характеризується взаємодією державних структур і громадянських ініціатив, що забезпечує багатопланове представлення воєнного досвіду. Зокрема, Р. Терещенко підкреслює, що така взаємодія формує децентралізовану систему пам'яті, у якій співіснують офіційні та неформальні практики осмислення війни [9].

Завершальним рівнем аналізу є культурно-ідентифікаційний вимір, у межах якого історична пам'ять функціонує як основа стійкості національної ідентичності. Так, І. Телегуз та А. Телегуз наголошують, що інтерпретація історичного минулого визначає характер самоусвідомлення суспільства та його здатність адаптуватися до кризових умов [10].

Отже, аналіз наукової літератури свідчить, що формування національної історичної пам'яті в умовах активної фази збройного конфлікту є складним багатовимірним процесом, який охоплює державну політику, освітні практики, архівування, медіадискурс і громадські ініціативи. Війна є каталізатором інтенсифікації цих процесів, сприяючи як консолідації суспільства, так і переосмисленню історичних наративів у глобальному контексті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну увагу дослідників до проблематики національної історичної пам'яті в умовах збройного конфлікту, низка аспектів залишається недостатньо розробленою. Насамперед потребує цілісного теоретичного узагальнення

розуміння цього феномена як багатовимірного утворення, що охоплює емоційний, культурний, освітній і психологічний виміри. Додаткового аналізу вимагає взаємодія державних інституцій і громадянських ініціатив у процесі формування та поширення історичних наративів у кризових умовах. Окремої уваги потребує вплив колективної травми на трансформацію моделей історичного сприйняття та механізми соціальної консолідації. Крім того, недостатньо досліджено потенціал цифрових і комунікаційних інструментів у фіксації, інтерпретації та довготривалому збереженні воєнного досвіду як частини історичної пам'яті. У цій статті систематизовано основні механізми формування національної історичної пам'яті в умовах активної фази збройного конфлікту та проаналізовано особливості їх функціонування у взаємозв'язку соціальних, культурних, освітніх й інформаційних чинників, що впливають на динаміку суспільного відображення воєнних подій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування механізмів формування національної історичної пам'яті в умовах активної фази збройного конфлікту.

Відповідно до мети сформульовано такі завдання:

- 1) визначити особливості впливу активної фази збройного конфлікту на колективну історичну пам'ять суспільства;
- 2) проаналізувати наявні підходи до збереження та трансляції національної історичної пам'яті під час воєнних дій;
- 3) розробити рекомендації щодо інтеграції історичної пам'яті в сучасні соціокультурні та освітні практики в умовах війни.

Теоретико-методологічні засади дослідження історичної пам'яті. Історична пам'ять досліджується в межах «досліджень пам'яті» як суспільний феномен, що формує та зберігає уявлення про минуле через соціальні практики й культурні символи. Соціальна пам'ять охоплює весь масив

колективних і індивідуальних спогадів, що передаються в суспільстві через інститути, традиції та комунікацію, як зазначає Й. Ассманн (J. Assmann) [11]. У межах соціальної пам'яті виокремлюється колективна пам'ять, яка, за визначенням М. Хальбвакса (M. Halbwachs), концентрується на спільних переживаннях конкретних груп і визначає групову ідентичність [12]. Національна пам'ять є різновидом колективної пам'яті і, як наголошує Р. Нора (П. Нора), відображає історичний досвід певної нації, формуючи уявлення про спільне минуле та національну ідентичність [13]. Водночас історична свідомість, за твердженням П. Рікера (P. Ricoeur), стосується критичного осмислення минулого, аналізу причинно-наслідкових зв'язків подій та їхнього значення для сучасності [14]. Таким чином, ці поняття утворюють взаємопов'язану систему: соціальна пам'ять забезпечує збереження досвіду, колективна пам'ять інтегрує його на рівні груп, національна пам'ять концентрує його на рівні нації, а історична свідомість інтерпретує та оцінює минуле.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час загострення збройного конфлікту формування національної історичної пам'яті набуває особливої ваги, оскільки охоплює фіксацію досвіду мешканців населених пунктів, які зазнають обстрілів, беруть участь в організації евакуації цивільного населення та долучаються до надання гуманітарної допомоги. Для збереження цих свідчень застосовується комплексний підхід, що передбачає збір і оцифрування архівних матеріалів, упровадження історичних кейсів у навчальні програми освітніх закладів різних рівнів, а також організацію культурно-мистецьких проєктів, мультимедійних виставок і цифрових хронік, які роблять локальні події видимими та зрозумілими для широкої аудиторії. Використання науково підготовлених медіаматеріалів у локальних і національних інформаційних кампаніях дозволяє точно відтворювати

хронологію подій і героїчні вчинки громадян, формуючи спільні наративи, що підкріплюють солідарність, відповідальність і усвідомлення цінності державності та культурної спадщини навіть в умовах постійних загроз.

Збройний конфлікт впливає на колективну пам'ять через взаємодію соціальних, психологічних і культурних чинників, що виявляється не лише на рівні індивідуальних спогадів, а й у трансформації локальних та загальнонаціональних наративів і символічних систем. У сукупності це формує підґрунтя для закріплення історичного досвіду та адаптації суспільства до умов війни (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив активної фази збройного конфлікту на формування колективної історичної пам'яті

Категорія впливу	Прояви в суспільстві	Наслідки для колективної історичної пам'яті
Емоційний	Посилення страху, тривожності, солідарності	Формування героїзації певних подій, зміцнення почуття національної ідентичності
Інформаційний	Інтенсивна пропаганда, цензура, дезінформація	Викривлене або частково спрощене відображення історичних фактів
Культурний	Знищення пам'яток, руйнування музеїв, обмеження культурних заходів	Втрата фізичних джерел пам'яті, спрощення історичних наративів
Освітній	Перерваний освітній процес, зміна навчальних програм	Ускладнення передавання історичних знань новим поколінням
Психологічний	Травматизація населення, посттравматичний стрес	Трансформація колективних міфів, замовчування травматичних подій

Джерело: створено авторами на основі [11, с. 75; 12, с. 69; 13, с. 261]

Аналіз даних табл. 1 показує, що активна фаза збройного конфлікту безпосередньо впливає на психологічний стан мешканців прифронтових міст і сіл [15, с. 75]. Тривалі обстріли та загроза життю спричиняють руйнування інфраструктури й зміну соціальних практик виживання. Місцеві громади створюють системи самоорганізації, облаштовують укриття, формують волонтерські мережі та групи евакуації, а освітні й культурні простори переорієнтовуються на гуманітарну підтримку. Ці процеси свідчать про соціальну стійкість, проте залишаються реактивними й залежними від воєнного тиску.

Конфлікт чинить системний вплив на культурну та історичну пам'ять регіонів. Руйнування музеїв, бібліотек і архівів знищує експозиції та документи, які формували локальні й національні наративи, що створює ризик політичної інструменталізації пам'яті: зруйновані або спотворені матеріали можуть бути використані для легітимації чужих історичних версій і виправдання окупаційних практик. Обмежений доступ до джерел ускладнює освітній процес і формування цілісного історичного знання, що підвищує ймовірність міфологізації війни та посилює конфлікти пам'ятей між регіонами та центром [16, с. 69].

Психологічний вплив конфлікту проявляється в посттравматичних станах дітей, біженців і ветеранів. Свідчення очевидців, зібрані волонтерами та цифровими архівами, формують локальні наративи порятунку людей і збереження культурних цінностей, які водночас трансформують колективну пам'ять і створюють нові міфологеми [17, с. 261].

Історичний приклад Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) на Донбасі демонструє, як регіональні історичні наративи набувають сучасного значення. Події 1920-х років, пов'язані з українізацією церковного життя та створенням парафій, сьогодні використовуються як маркери

культурної присутності України на сході, водночас підкреслюючи регіональні суперечності та ризики надмірної символізації окремих історичних фігур [18].

Таким чином, війна руйнує матеріальні та культурні ресурси, змінює соціальні практики і трансформує колективну пам'ять. Вона підкреслює необхідність комплексних стратегій держави та громадянського суспільства для захисту історичної спадщини, формування критичної історичної свідомості та протидії політичній інструменталізації, міфологізації та регіональним конфліктам пам'яті

Збереження та трансляція національної історичної пам'яті в умовах активного збройного конфлікту здійснюється через різні підходи, що поєднують освітні, культурні, медійні та громадянські практики (табл. 2).

Таблиця 2

Наявні підходи до збереження та трансляції національної історичної пам'яті в умовах воєнних дій

Підхід	Основні характеристики	Переваги	Обмеження
Документально-архівний	Збирання, збереження та цифровізація документів, архівних матеріалів, свідчень очевидців	Забезпечує довготривале збереження історичної інформації; доступність для досліджень	Вразливість фізичних носіїв під час бойових дій; обмежений доступ до територій конфлікту
Освітній	Використання освітніх програм, лекцій, інтерактивних курсів для передавання історичних знань	Формує історичну свідомість нових поколінь; забезпечує систематизацію знань	Часткове порушення стабільності освітнього процесу в окремих регіонах під час війни; ризик

Підхід	Основні характеристики	Переваги	Обмеження
			цензури або пропаганди
Культурно-мистецький	Організація виставок, музеїв, художніх проєктів, меморіалів	Візуалізація історії; залучення широкої аудиторії	Ризик руйнування пам'яток під час конфлікту; потребує значних ресурсів
Медіапідхід	Використання друкованих та цифрових засобів масової інформації, соціальних мереж і документального кінематографа	Швидка трансляція подій і наративів; охоплення великої аудиторії	Можлива дезінформація; упереджене подання подій
Громадянсько-активістський	Залучення волонтерів, місцевих ініціатив, спільнот до збору свідчень і збереження пам'яті	Активна участь населення; створення живої історії	Фрагментарність матеріалів; потребує координації та організації

Джерело: створено авторами на основі [15, с. 14; 16, с. 137; 17; 18, с. 132; 19, с.114]

Як бачимо з таблиці 1, документально-архівний підхід ґрунтується на зборі свідчень очевидців, документів і фотографій, що фіксують події війни, оборону міст і порятунків цивільних. Водночас бойові дії та руйнування створюють загрозу втрати архівів, тому важливими є цифровізація та резервне збереження матеріалів [15, с.14].

Освітній підхід через навчальні програми, онлайн-курси та інтерактивні проєкти формує історичну свідомість молоді та систематизує знання про війну й національну історію [16, с. 137]. Однак руйнування закладів освіти та ризик

спрощеного викладу подій можуть ускладнювати об'єктивне осмислення минулого.

Культурно-мистецький підхід реалізується через музеї, виставки, меморіальні заходи та цифрові архіви, які зберігають пам'ять про війну й культурну спадщину [17; 18, с.132]. Попри загрозу руйнування пам'яток і колекцій, оцифрування матеріалів підтримує доступ до історичних джерел.

Медіапідхід забезпечує швидке поширення інформації про події війни, героїзм населення та відновлення зруйнованих об'єктів [19, с.114]. Проте існує ризик дезінформації та маніпуляцій, що можуть викривлювати історичні факти.

Громадянсько-активістський підхід передбачає участь волонтерів, місцевих ініціатив і громад у зборі свідчень, оцифруванні архівів та збереженні культурної спадщини. Його перевагою є фіксація живого досвіду людей, однак матеріали часто потребують координації та перевірки.

Поєднання документально-архівних, освітніх, культурних, медійних та громадянсько-активістських методів формує динамічну систему національної пам'яті, яка здатна реагувати на змінні умови воєнних дій та конкретні історичні події. Така взаємодія не лише забезпечує збереження матеріальних і свідчень документів, а й сприяє критичному осмисленню минулого сучасниками, підтримує формування героїчних наративів та зміцнює солідарність громад. Інтеграція цих наративів у сучасні соціокультурні та освітні практики в умовах війни потребує органічного поєднання традиційних методів із цифровими технологіями, дистанційними платформами та локальними ініціативами, що гарантує неперервність історичної свідомості та її адаптацію до сучасного контексту (табл. 3).

Таблиця 3

Рекомендації щодо інтеграції історичної пам'яті в сучасні соціокультурні та освітні практики в умовах війни

Напрямок інтеграції	Конкретна рекомендація	Інноваційний інструмент/метод	Очікуваний ефект
Освітній	Інтегрувати блоки «живої історії» в шкільні та університетські курси	Віртуальна та доповнена реальність для моделювання історичних подій, інтерактивні онлайн-платформи	Глибше емоційне та когнітивне засвоєння історичних знань
Культурно-мистецький	Створювати проєкти пам'яті через мистецтво та медіа	Мультимедійні виставки, інтерактивні меморіали, цифрові хроніки	Підвищення залученості громадськості; формування спільного наративу
Медіа та комунікації	Розробка інформаційних кампаній про історичні події та героїв	Соцмережі, подкасти, короткі документальні відео	Поширення знань, формування позитивних наративів
Громадянська активність	Залучати локальні спільноти до збору та збереження історії	Громадські онлайн-платформи, краудсорсингові проєкти	Створення «живої» колективної пам'яті, залучення молоді
Інноваційне навчання	Використовувати історичні кейси в кризових тренінгах	Навчальні симуляційні ігри, інтерактивні симуляції	Формування критичного мислення та розуміння наслідків конфлікту

Джерело: власна розробка авторів

Як показує аналіз даних табл. 3, вбачається доцільним інтегрувати елементи «живої історії» в освітні програми шкіл та університетів для створення умов глибшого емоційного та когнітивного засвоєння знань про конкретні історичні події, зокрема оборону населених пунктів під час масованих обстрілів, організацію евакуації цивільного населення та героїчні вчинки громадян, які рятували поранених або координували надання гуманітарної допомоги. Для моделювання цих подій передбачається застосовувати віртуальні середовища та доповнену реальність із використанням програмного забезпечення Unity, Unreal Engine та Blender, що дозволить створювати інтерактивні тривимірні моделі будівель, вулиць і транспортних маршрутів. Використання VR-окулярів Oculus Quest, HTC Vive або Pimax дозволить здобувачам занурюватися в ситуації, такі як евакуація дітей зі зруйнованих шкіл або забезпечення медичної допомоги під обстрілами, що сприятиме розвитку критичного мислення й підвищенню залученості до освітнього процесу.

Важливо реалізовувати культурно-мистецькі ініціативи, які через інструменти артпрактик і медіа забезпечують збереження пам'яті та масштабують загальний освітній ефект. Створення мультимедійних виставок і цифрових меморіалів можливе за допомогою Adobe Creative Cloud (Photoshop, Illustrator, Premiere Pro) та платформ для інтерактивних проєктів Artsteps або Muzeum VR, що дасть змогу робити експозиції доступними для широкої громадськості й демонструвати конкретні історичні кейси та героїчні події. Цифрові хроніки з використанням Microsoft Power BI, Timeline JS або StoryMapJS нададуть можливість відображати послідовність подій, інтегруючи відео, фотоархіви та свідчення очевидців, що зробить історичні кейси більш наочними й зрозумілими для різних поколінь.

У медіа та комунікаційній сфері доцільно розробляти цільові інформаційні кампанії про конкретні події та видатні вчинки громадян через друковані й цифрові засоби масової інформації, соціальні мережі та документальний кінематограф. Для цього передбачається застосування Canva та Adobe Spark для створення візуальних матеріалів, Final Cut Pro та DaVinci Resolve для монтажу відео, а також платформ YouTube, Instagram, Telegram і Facebook для поширення контенту, що дозволить охоплювати різні аудиторії, закріплювати знання про історичні факти та героїчні подвиги, а також протидіяти дезінформації в умовах інформаційної війни, сприяючи зміцненню національної ідентичності.

Залучення місцевих спільнот до фіксації та збереження історії варто здійснювати через громадські онлайн-платформи й краудсорсингові ініціативи, такі як Google Forms, Airtable, Padlet і Kumu, що дасть змогу збирати свідчення очевидців, фотографії, документи та цифрові експонати. Такий підхід активізуватиме молодь, формуватиме відчуття відповідальності за збереження свідчень про оборону населених пунктів, порятунок цивільних і руйнування культурної спадщини, а також підтримуватиме відтворення локальних героїчних наративів у загальнонаціональному контексті.

Використання історичних кейсів у кризових тренінгах і серйозних іграх є доцільним для аналізу наслідків конфліктів і розроблення практичних стратегій реагування. У цьому контексті застосування платформ для інтерактивних симуляцій Mursion, Simformer і Classcraft дозволить моделювати ситуації масованих обстрілів, евакуації цивільних та організації медичної допомоги, формуючи критичне осмислення наслідків і компетентність щодо поведінки в умовах надзвичайних ситуацій.

Таким чином, інтеграцію історичної пам'яті в соціокультурні та освітні практики в умовах війни доцільно здійснювати через комплексне поєднання

традиційних та інноваційних підходів, зокрема цифрових технологій, віртуальних моделей подій і активного залучення громадськості, що дасть змогу не лише зберегти пам'ять про минуле, а й сприятиме формуванню відповідальної, свідомої та солідарної громадянської спільноти, здатної ефективно реагувати на сучасні виклики.

Висновки. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано механізми формування національної історичної пам'яті в умовах загострення збройного конфлікту та встановлено закономірності її трансформації під впливом соціальних, інформаційних, культурних, освітніх і психологічних чинників.

Встановлено, що під час загострення збройного конфлікту колективна історична пам'ять зазнає багатовимірного впливу, який проявляється в посиленні емоційного напруження та одночасному зростанні солідарності населення, що сприяє героїзації окремих подій і зміцненню національної ідентичності, тоді як інформаційні обмеження та дезінформація зумовлюють викривлення історичних уявлень і спрощення наративів.

Доведено, що руйнування культурної інфраструктури, порушення освітнього процесу та психологічна травматизація населення зумовлюють втрату частини матеріальних і нематеріальних носіїв історичної пам'яті, ускладнюють передавання знань між поколіннями й трансформують способи суспільного осмислення історичних подій.

Виявлено, що збереження та трансляція національної історичної пам'яті в умовах війни забезпечуються сукупністю взаємодоповнювальних підходів, зокрема документально-архівного, освітнього, культурно-мистецького, медійного та громадянсько-активістського, кожен з яких має як потенціал збереження історичних даних, так і певні обмеження, зумовлені умовами воєнного часу.

Обґрунтовано, що інтеграція інноваційних інструментів в освітні, культурні та комунікаційні практики, зокрема технологій моделювання історичних подій, цифрових платформ, медіаінструментів та краудсорсингових механізмів, забезпечує підвищення доступності історичних знань, формування спільних наративів і залучення широких соціальних груп до процесу збереження пам'яті.

Наукова новизна дослідження полягає в систематизації механізмів формування національної історичної пам'яті в умовах активної фази збройного конфлікту та визначенні взаємозв'язку між емоційними, інформаційними, культурними, освітніми та психологічними чинниками її трансформації.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом цифрових практик збереження історичної пам'яті, оцінкою ефективності освітніх і медійних інструментів у кризових умовах, а також вивченням впливу довготривалих травматичних подій на формування колективних наративів у різних соціальних групах.

Список використаних джерел

1. Бабічев О. І. Історична пам'ять та війна Росії проти України: проблеми та виклики європейської інтеграції. *Південний архів (історичні науки)*. 2025. № 50. С. 5–10. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2025-50-1>
2. Денисюк Ж. З. Архівування і документування національної культурної спадщини в умовах війни: комунікативний вимір. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2025. № 4. С. 58–64. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2025.351583>

3. Ільницький В. І., Царик Р. Б. Формування історико-меморіального наративу сучасної російсько-української війни. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2024. Т. 8, № 60. С. 264–273. DOI: <https://doi.org/10.26661/zhv-2024-8-60-31>
4. Shust O. P. Pilot Study of Ukrainian Historical Collective Trauma During Russian-Ukrainian War. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2025. № 5. С. 78–83. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-2025-5-11>
5. Щербина С. Українознавчі дисципліни як чинник формування історичної пам'яті та національної стійкості студентської молоді в умовах війни. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2025. Т. 190, № 34. С. 81–86. DOI: <https://doi.org/10.58407/visnik.253413>
6. Руденко Ю. Ю. Інтеграційний потенціал історичної пам'яті в контексті формування консолідаційної моделі національної ідентичності. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2020. № 2(46). С. 34–39. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2020.2\(46\).226608](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2020.2(46).226608)
7. Jędraszczyk K. Druga wojna światowa w ukraińskiej polityce pamięci (2005–2025). *Rocznice, święta, narracje. Przegląd Politologiczny*. 2025. № 1. С. 157–171. DOI: <https://doi.org/10.14746/pp.2025.i.12>
8. Магалецький А. Історична пам'ять про Першу світову війну в Україні: компаративний аналіз. *Інтермарум: історія, політика, культура*. 2023. № 12. С. 67–81. DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112049>
9. Терещенко Р. Меморіалізація російсько-української війни у 2014–2022 рр.: взаємодія державних та низових ініціатив. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2025. Т. 11, № 63. С. 155–163. DOI: <https://doi.org/10.26661/zhv-2025-11-63-17>
10. Телегуз І., Телегуз А. Українська ідентичність у часі та просторі: історична пам'ять, інтерпретація минулого та сучасні виклики війни. *Наукові*

праці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Історія». 2025. № 51. С. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2025-51-79-87>

11. Assmann J. Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 296 p. URL: https://openlibrary.org/books/OL40730886M/Cultural_Memory_and_Early_Civilization (дата звернення: 20.03.2026).

12. Halbwachs M. On Collective Memory Chicago : University of Chicago Press. 1992. 244 p. URL: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/O/bo3619875> (дата звернення: 20.03.2026).

13. Nora P. Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*. 1989. Vol. 26. P. 7–24. DOI: <https://doi.org/10.2307/2928520>

14. Ricoeur P. Memory, History, Forgetting. Chicago : University of Chicago Press, 2004. 642 p. URL: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/M/bo3613761.html> (дата звернення: 20.03.2026).

15. Kovalenko Y. Digital preservation of Ukrainian audiovisual heritage during wartime: challenges and institutional practices. *Culture Crossroads*. 2025. Vol. 27. P. 73–86. DOI: <https://doi.org/10.55877/cc.vol27.534>

16. Біловус Л. В. Цифрове документування втрат культурної спадщини України в умовах війни: інформаційні ресурси та практики фіксації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 65–75. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2026.356336>

17. Sokil M., Syerov Y., Boiko V. From destruction to digitization: safeguarding Ukraine's cultural and archival heritage in wartime. *Data-centric*

business and applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies. 2024. Vol. 208. P. 253–280. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_12

18. Рубан М. Українська автокефальна православна церква на Донбасі (1921–1930 рр.). *Емінак: Науковий щоквартальник.* 2022. № 4(40). С. 139–165. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2022.4\(40\).612](https://doi.org/10.33782/eminak2022.4(40).612)

19. Бойко В., Кулешов С. Зумовлені війною: про деякі інновації в сучасному українському документознавстві та архівознавстві. *Архіви України: науково-практичний журнал.* 2023. Т. 1, № 334. С. 13–26. DOI: <https://doi.org/10.47315/archives2023.334.013>

20. Василевська Т., Бевз Т. Конструювання політики національної пам'яті: ідеї, смисли, акценти. *Політичні студії/Political Studies.* 2024. № 1 (7). С. 135–158. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-7>

21. Pshenychnykh A., Pfoser A., Mihelj S. When monument battles go digital: Russian–Ukrainian conflicts over material heritage on Telegram. *Social Media + Society.* 2024. Vol. 10, № 2. С. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1177/20563051241242788>

22. Волинець В., Трач Ю. Цифрова культурна пам'ять України у період війни: трансформації, виклики та перспективи. *Питання культурології.* 2026. № 47. С. 130–142. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.47.2026.360791>

23. Casas-Mas B. Mapping the terrain of digital warfare: a bibliometric analysis of Russian propaganda during armed conflicts. *Медіафорум : аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент.* 2025. № 16. С. 108–128. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.16.108-128>